

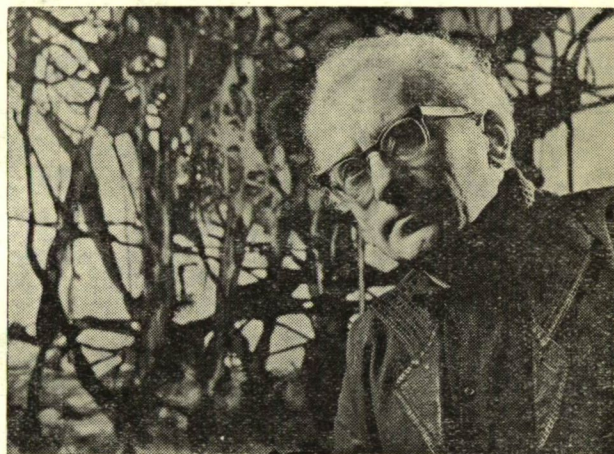
MŰVÉSZEK A TISZA PARTJÁN

VINKLER LÁSZLÓ

Vinkler Lászlóval közel harminc éve ismerjük egymást. Vele való kapcsolatom mintegy másfél évtizede lett szorosabb, vagyis azóta, amióta a Móra Ferenc Múzeumban dolgozom, illetve, amióta Szeged képzőművészetével foglalkozom. Amit én „hivatából” végzek, azon ő „magánemberként” buzgólkodik régtől fogva azzal a közös céllal, hogy Tisza-parti városunknak mind számottevőbb ábrázolóművészeti kultúrája legyen. Felkészültségbeli adottságai

Vinklert évtizedek óta olyan tényezővé teszik, hogy jelenlétét lehetetlen nem érezni, ha Szeged képzőművészetéről van szó. Szellemileg szétárad és hat, de ugyanakkor személye soha nincs előtérben, mivel a helyi festők-szobrászok érdekeinek intézésére funkcionálisan eddig nem kérték fel. Ehhez kötődik az is, amire pár szóval ki akarok térni.

Vinkler Lászlónak van egy rajza, mely a szegedi képzőművészek tavalyi sikeres, Nemzeti Galériában

rendezett tárlatán szerepelt. Az *Ötvenedik születésnapomra* címet viseli. E munkája mementóként hat számomra. Ő, aki egyik legjelentékenyebb alakja mai helyi festészetünknek, megérte a félszázadik esztendejét úgy, hogy e fordulót említésre sem méltattuk. Nyilván az iránta való közömbösségünk készítette, hogy helyettünk *maga* emlékezzék meg életének betöltött, ötödik évtizedéről. Jóllehet nem panaszkodik, mégis szemrehányó szavai nélkül is érzem, hogy sokkal tartozunk neki... Hogy miként alakulhatott mindez így? Úgy vélem, a meg nem értésből. Talán abból,

hogy nem mertük vele együtt eléggé bátran keresni az újat, vállalva ennek minden kockázatát. Amíg tanítványai a sikerben, elismertetésben megelőzték mesterüket, addig ő megfehéredett fejjel, magára maradva, az ember és a világ kapcsolatainak örök és egyben változó viszonyait igyekezett s törekszik ma is festményein és grafikáin új meg új módon kifejezni.

Szeretném, ha Vinkler portréját — melyet e pár, vele kapcsolatos gondolatmal megkezdtem rajzolni — ő fejezné be. Ezért kértem meg az alábbi beszélgetésre.

— ÜGY TUDOM, FOGLALKOZTÁL MUNKÁSSÁGOD DIALEKTIKÁJÁNAK PROBLEMAIVAL, ES EDDIGI ELET-PÁLYÁDAT TIZEVES PERIODUSOKRA BONTVA VIZSGALTAD?

— Valóban megpróbáltam mindazt felmérni, amit emberi és művészi szempontból ötvenhat évem során fontosabb momentumoknak tartottam. Így, ha az 1925—35-re eső ifjú koromról kell szólnom, elmondhatom, hogy ez az időszak a művészi elhivatottság tudat jelentkezésétől a képzőművészeti főiskola elvégzéséig terjedő dekádöt öleli fel. Tizennégy éves koromban Láposy Hegedűs Géza, szegedi akadémikus mesterhez kerülök, aki Tizian, Rubens és Rembrandt istenségét hirdeti. Mitológiai szemlélet, az életkornak

megfelelő őszinte töltéssel. Meleg színskála. Portrék anyámról, önarcképek. Nőrablási jelenetek mitológiai sujet-vel. A képzőművészeti főiskolán előbb Karlovsky Bertalan, majd Glatz Oszkár tanítványa lettem. Az akadémikus Karlovsky és a naturalista Glatz mellett a gondos rajzbeli szabotosság és a mesterségbeli tudás alaposan belém vésődött. 1933-ban *Nagyanyám portréjára* első díjat nyertem a Balló-pályázaton. Hasonlóan jutalomban részesítettek később egy, a Glatz-osztályon festett klasszicista akttanulmányomat is,

melyet a húgomról készített — és Iványi Grünwaldnak tetsző — portrém-mal együtt a Múcsarnokban állítottam ki. Itt kell megemlítenem még az apámról és a csanádi püspökről festett portréimat. Erre az „első tíz évem”-re jellemző a családias vidéki életstílusnak a felváltása a fővárosi, de a vallásos-polgári nevelés által burkolt életstílussal. Konstans jellemzője az elméleti tisztázatlanság, az ösztönös törekvés önmagammal való adekvát gondolkodás felé, azonban a segítség negatív, önállóan nem tudok áttörni.

„KÉK ETNA” — „EZÜST ETNA”

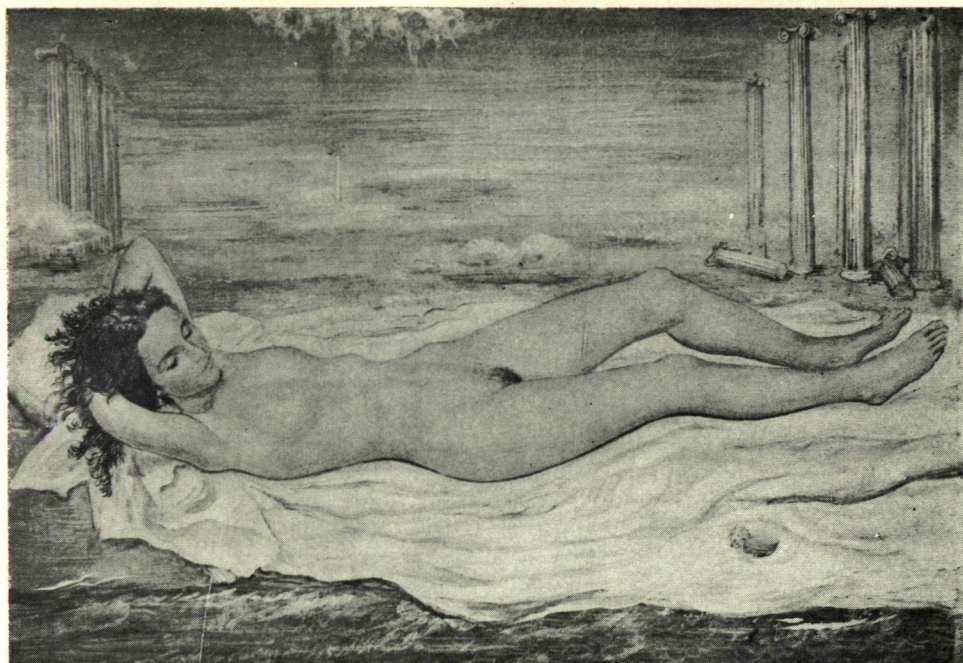
— HOGYAN ALAKULT ELETED S MŰVESZETED A KÖVETKEZŐ ÉVTIZEDBEN, VAJON MEGHOZTA AZ ÖNMAGADRA TALÁLÁS NAGY ÉLMÉNYÉT?

— Igen, de mást is. Ez az 1935—45 közti periódus tényleg magában foglalja a személyiség maga-felzabadosításának időszakát, a Rómában töltött esztendőktől a házasságig és a külső-belső katasztrófaig. A római Collegium Hungaricumban ösztöndíj nélküli beutalást kaptam. Kezdetben alig mertem festékhez nyúlni, mintha elvesztetem volna biztonságomat. De rajzoltam Tóth Imrével (a híressé vált Amerigo Toth-tal) és néhány kollégámmal együtt közös modellről egy sor aktstúdiót, amelyekről ma nyilvánvalónak találok, hogy Michelangelo közelsége nélkül nem jöhettek volna létre. Közben lemásoltam a Vatikánban Rafael Athéni iskolá-ját egy másfél méteres táblaképre kicsinyítve. Legsikerültebb munkám ez időből Marcel-láról, az olasz szobrász-
ról festett portrém volt, mely a Múcsarnokban (1937-ben) a Jelinek-díjat kapta. Mindent összevetve, a római tartózkodást holt-pontnak tekintem, amely-nek igen nagy jelentősége, hogy lezárta a korábbi aktivitás útirányait, megsza-badított a családi és kle-rikális nevelés burkától (horribile dictu, éppen Ró-mában!).

— Hazatérve Szegedre, Aba-Novákot találtam itt, aki a Hősök kapuját freskózta. Számomra revelá-ciót jelentett, hogy láttam az előttem Rómát járt mestert, aki egészen más merészséggel és elvi meg-alapozottsággal dolgozott mint én. E hatás alatt fog-tam bele az akkori Somo-gyitelep újonnan épült, még csupasz templomának freskóihoz, nem is megbí-
zából, hanem murális am-bíciókat követve. Munká-mat 1937-ben rövid párizsi

utam félbeszakította. Az ottani világkiállítás tarka kaleidoszkópja kevésbé maradt meg bennem. Sokkal inkább Picasso Guer-nicája, valamint a Van Gogh és Greco műveiből rendezett tárlatok, továbbá a Louvre remekeit és a francia művészet jelenét feltáró kiállítások élménye kísért haza.

— Szegeden folytattam freskómunkámat, amelyen érezni valamit a párizsi ütésből. 1939-ben — nem tudom honnan vettem a gondolatot — Szicília-ba utaztam, ahol Taorminá-ban maradtam két hóna-pig. Itt az Etna közelségé-ben, a csodálatos délten-geri környezetben, már Párizssal a szemem mé-lyén, indult meg egy olyan erjedési folyamat, amely döntőnek tekinthető egész fejlődésem tekintetében. A *Kék Etna*, az *Ezüst Etna*, a Taorminai tengerből

VINKLER LÁSZLÓ: APHRODITÉ SZÜLETÉSE

VINKLER LÁSZLÓ: PROKRASZTÉSZ DOKTOR ANATÓMIÁJA

EDOUARD PIGNON: KAKAS

ennek a kirobbanásnak szülöttei. Tehát Párizs, utána a Dél megtette a magáét. Végre az voltam, aki voltam. Szicíliai utamat követően át kellett formálnia mindennek, amit itthon hagytam. Az Apokalipszis c. művem tematikus betetőzése volt előbbi életemnek, e képem optikai gyökere a havas hegyormú Etna varázsos környezetéhez kapcsolódik. Erre a periódusra esik a Móra Ferenc Múzeum tulajdonát képező Fikusz Maddonnával c. festményem és az Utolsó vacsora-freskóm, a már említett templom szentélyének bal oldalfalán. Olyan tett volt ez a magam pályáján, mint Pi-

cassóén az Avignoni kisasszonyok.

— Ez az időszak a nagy barátságok kora. Műtermi összejövetelekre hetenként ellátogatott hozzám Kerényi Károly, a klasszika-filológia tanára, Sík Sándor, Bálint Sándor és még néhányan, akik szinte észrevétlenül belémoltották a dolgok mértékét, legjobb meggyőződésük szerint. Észre sem vettem, hogy vidéken vagyok, ennek csak pozitív vonásait kaptam. Ebben az időben festettem két portrét is Szent-Györgyi Albertől. Munkásságomnak kb. ezt az évtizedét ölelte fel az 1942-ben Szegeden megrendezett gyűjteményes kiállításom.

A háború utolsó éveire pedig a kubista formában megoldott Kentaurók csoportja c. képem esik. Az 1944-es esztendő tele van súlyos élményekkel: házasságot kötöttem, pár hónapra rá légoltalmi szolgálat közben elszenvedett szem-balesetem bal szemem látásának elvesztését vonta maga után. Az óvóhelyre félvakon járogattam le, de végül is a tapasztalások és szenvedések „felnőtté” érleltek. Hosszú gyógyulásum után a kubisztikus, expresszionisztikus, majd szürrealisztikus tendenciák jelentkeztek. Erre példa a Tavasz c. képem kétféle, kubista, illetve szürrealista szellemű megoldása.

„ÉNEKLŐ DIÁKOK”

— VAJON AZ 1945-ÖT KÖVETŐ TÍZ ÉV ALATT TE IS TETTÉL ERŐFESZÍTÉSEKET A SZOCIALISTA MŰVESZET KIALAKÍTÁSÁÉRT?

— Amennyire tőlem tellett, igen. 1950-ben festettem meg az *Éneklő diákok* c. nagyméretű csoportképem, mely reprezentálja a szocialista realizmus kísérletét az én óvrömbben. Ki is volt állítva az I. Magyar Képzőművészeti Kiállításon. Azután is sokat dolgoztam még rajta, s ma sem tagadom meg. 1950—

54 között paraszt-problémákkal foglalkoztam. A parasztháborúhoz kötődő vázlataimon kívül, Huszka bácsi és a Tápéi reggel c. vásznaim tartoznak többek között ide. Ami a „polgári foglalkozásomat” illeti, előbb a szegedi színházhoz álltam be díszlettervezőnek, majd állást vállaltam az újra szervezett he-

lyi Tanárképző Főiskolán, ahol megalapoztam a Rajztanszéket. Több évtizedes rajzpedagógiai munkásságom alatt a tehetséges fiatal rajztanárok egész serege került ki. Művészettörténeti, esztétikai érdeklődésem ösztönzött arra, hogy a Képzőművészeti alkotások c. tankönyvemet megírjam.

„PROKRUSZTESZ DOKTOR ANATOMIAJA”

— REALISTA VALÓSÁGSZEMLELETERED HOGYAN ES MILYEN KÖRÜLMÉNYEK ALTALAKULT OLYAN ELVONTTA ÉS MŰVEID FORMAILAG OLYAN SOKFELEKKE, AMELYEK VÉGÜL IS TÖBBEK SZERINT „MEGFOGHATATLAN STILUSÚ” FESTŐVE TESZNEK TEGED?

— Az 1955—65 közötti időszakomat tényleg általában az absztrakt, majd a szürrealisztikus törekvések jellemzik. Bár a szegedi felső Tisza-parti Csónakházhoz készített mozaikom nemcsak a korábbi monumentális igényeimet öleli fel, de a társadalmi tartalmat is konkrétan vállalja. Ugyancsak festésze-

tem valóságelvű irányát tükrözte a Képcsarnok helyi szalonjában, 1957-ben rendezett kiállításom is, amelyen az akkortájt létrehozott portréimat (Rédey professzorral és másokról festett arcképeimet) mutattam be. Sajnos érték olyan inzultusok közben, melyek nem maradhattak hatás nélkül. Elkeseredése-

met az 1959-ben rendezett budapesti Ernst Múzeum-i kiállításom csak fokozta. Ezen mindent kipakoltam, amit csináltam, a mitológiától a kubizmusig és expresszionizmusig. Akadtak ott még kis capricciók is, amelyek a háború utáni morális megrendülést vagy az ötvenes évek tortúráit aposztrofálták. Az árazó

bizottság azzal fejezte ki rosszallását, hogy nem realista képeimet nem árazta, azaz állami szempontból nem létezőnek deklarálta. Ezzel szemben tárlatomat Martyn Ferenc nagy életműnek nevezte és Barcsay is elismerőleg nyilatkozott. Nyilvánvalóan más kategóriákban gondolkoztak. Nem is adtam el a kiállításon egyetlen darabot sem, sem állami szervnek, sem magánosnak. Így teljesen éreztem a kiközösítést, amelyet a sajtó finoman visszhangozott. Ez lett az én pokolra szállásom, hogy rövid legyek: dantei konstellációm, keserű belső száműzetésem, ami nélkül nem volnék az,

aki vagyok. Megvallom, nem sajnálom, hogy át kellett élnem. Ezzel váltam másodszor és végérvényesen „felnőtté”.

— Ebben a pokolra szállásban néztem szembe az anyagi léttel. Tust, zománctot kezeltem automatikus módszerekkel, s ebben a kavargó, csak öntörvényei szerint működő lávafolyamatban láttam megfelelőjét azoknak az élettartalmaknak, amelyek az idő tájt eltöltöttek. Ebből az időből valók azok a rajzok, amelyeket „metamorphozisoknak” szoktam nevezni. Egy pszichikai automatizmus módszerével készültek, az öntudatlan-

nak láthatóvá és ezáltal megismerhetővé tételének kényszeréből. Igazi alvilágjárás volt ez, a „művésztől, mint olyan”-ról teljesen megfélelmező menekülés, amely az alászállás, a virtuális nemlétezés jogán ítéletet hirdet az elhagyott lét felett. 1964-gyel megindul a tragikus témák sorozata: az Oidipus, a *Prokrasztész doktor anatómiája*, az Egő költő a Húsravárók, a Dózsa feje c. műveim, melyeket a színes megoldású Tápai menyasszony, a gipszes faktúrájú Hírvivő Hermész és a linómontázsokként készített nagyméretű Oidipus képeim követték.

„APHRODITÉ SZÜLETÉSE”

— HOZOTT-E JOBB KÖZÉRTETET ÉS ENNEK MEGFELELŐEN DERÜSEBB TEMATIKAI ÉS ÚJ FORMAI VÁLTOZÁSOKAT AZ ÖTÖDIK ÉVTIZED?

— Úgy érzem, igen. Az ötvenedik évem klasszikus alaphanggal indul. Az alvilágból feljövő sugárzó szépségű, éterikus nőalakok jelennek meg, a fő mű ebből a reggeli hangú periódusból *Aphrodité születése* c. művem. Ezt az időszakot a „szürrafaelizmus” névvel jelöltem, mert a reneszánszból azt emeli ki mintaképül, ami egyszerre klasszikus formájú, de szimboliztikus tartalommal jelentkezik. Egészen rejtett apró szürrealisztikus mozzanatok jelzik azonban a további törekvéseket. Így alakul ki 1967-ben a „szürcézanneizmus” álláspontja, amelyben az optikai egység és a stereometrikus térszerkezet alapján alkotott montázs a fő probléma. Lehet, hogy ez létrehozza majd önmagá analízisét, s szintézisbe csap át a korszak befejező szakaszában — ha azt is megérem.

*

Öszintén kívánom, hogy Vinkler Lászlónak ez a vágya sikerrel nyerjen beteljesülést. Azt hiszem, hogy e beszélgetés révén valamelyest közelebb kerültünk ehhez a sokak számára oly „problematis” szegedi festőhöz. Az állandót és a változót konstans állapotukban megragadni és kifejezni, olyan szellemi és művészi szabadságvágytól hajtva, amelynek ereje korunk festősenijének, Picassónak

kezét is vezeti — úgy vélem, ez Vinkler László nagyrészt megvalósított, részben még megoldásra váró — az eddiginél több méltánylást megérdemlő — törekvése. A budapesti reprezentatív szegedi tárlaton való szereplése után, a május végén megrendezett szabadkai önálló kiállítás minden bizonnyal szintén érdeklődést fog kelteni.

SZELESI ZOLTÁN

LEHEL ISTVÁN RAJZA